

Адамович С.В.

Прикарпатський національний
університет ім. В.Стефаника,
Юридичний інститут

Розгортання національно-визвольних процесів у СРСР у кінці 80-х рр. знайшло активне відображення на землях Галичини. Національне відродження галичан і процес здобуття Україною незалежності отримали висвітлення в дослідженнях В.Литвина, О.Бойка, Я.Грицака, С.Кобути, М.Рябчука.

Сприйняття перебудови в Галичині визначалися успадкованими з епохи Австро-Угорщини особливостями галицької автентичності. Формотворчим чинником галицької ідентичності називають “міфологізовані уявлення про львівську “багатокультурність”, ідеалізований образ Цісаря і уявну приналежність до Європи, де ми завжди були і до якої мусимо повернутися” [1, с.200].

Менталітет жителів Західної України також включав ідею галицького месіанства для решти русифікованої України. На думку Я.Грицака, бути галичанином – “означає бути вкрай знаціоналізованим, не лише свідомим своєї національної ідентичності, але й уважати її за центральну вісь, навколо якої крутиться весь твій світ” [2, с.275].

Ідеологічні підвалини галицького месіанізму були, імовірно, закладені вже в “Ukraina irredenta” Ю.Бачинського (1895), а до певної міри інституціалізовані під час Першої світової війни, у проголошенні незалежної України 30 червня 1941 р. у Львові та спорядженні похідних груп УПА на схід України і, зрештою, у створенні “Антибільшовицького блоку народів”, що мав боротися “за нашу і вашу свободу” в повоєнній ситуації. Однак по справжньому на роль “П’ємонту” Львів і Галичина стали заслуговувати в 50-60-ті роки ХХ ст. через

стрімке перетворення польського міста на україномовне та антирадянський рух опору в регіоні [1, с.197-198].

Відзначимо, що Львів був найменш російським містом у європейській частині СРСР. На думку Р.Шпорлюка, м. Львів і область в 1990-1991 рр. становили аномалію і рухалися в протилежному напрямку від решти республіки, але могли задавати темп і подавати приклад для західного регіону [3, с.325, 333].

Створені у кінці 80-х рр. ХХ століття націонал-демократичні організації Галичини отримали значну підтримку зі сторони населення регіону й ініціювали боротьбу за злам партійно-радянської владної системи та досягнення національного суверенітету. Майбутнє незалежної Української держави націонал-демократи та націоналісти бачили як механічне поширення своїх уявлень та ідеалів на всю територію України й на всі суспільні групи [4, с.3].

Партійно-радянські органи уже на початку 1990 р. інформували ЦК Компартії України, що населенню Львівщини нав'язується ідея так званої "галицької виключності", тобто гіпертрофованого уявлення про значення Львова у збереженні української державності, культури, мови, розвитку європейської цивілізації [5, арк.92]. Результати проведеного аналітичною групою відділу національної політики ЦК КПРС в Західній Україні 14-18 лютого 1991 р. соціологічного дослідження показали, що в Галичині підтримка незалежності України значно сильніша, аніж в інших областях [6, арк.5-22].

Націонал-демократичні лідери вважали Галичину полігоном, де відпрацьовувалася тактика дій боротьби за незалежність України. Так, під час мітингу на стадіоні у Львові 15 травня 1990 р. голова Львівської облради В.Чорновіл заявив, що "доля України вирішується у Львові" [7, арк.5].

На березневих виборах 1990 р. до ВР УРСР і місцевих рад демократичні сили у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях отримали більшість і перехопили в комуністів владні повноваження. Це дозволило опозиції розпочати впровадження національної символіки, релігійних та національних свят; внести зміни у питаннях власності і земельних відносин; відновити права

греко-католицької церкви; створити демократичні ЗМІ; розширити партійну багатоманітність і деідеологізувати суспільне життя тощо.

Крім того, галицькі націонал-демократи розгорнули активну національно-просвітню працю в східних та південних областях України. Просвітницькі заходи західноукраїнської інтелігенції у багатьох випадках ініціювалися як етнографічні та історико-культурні акції. Так, для єднання української нації опозиційні сили на початку 90-х рр. ХХ ст. використовували святкування дня злуки ЗУНР і УНР 22 січня 1919 р., організовуючи символічний “живий ланцюг” єднання за маршрутом Івано-Франківськ – Львів – Київ [5, арк.34, 171].

Однак партійно-державні органи східних і південних областей чинили всілякі перепони агітації, не завжди діяльність галичан отримувала підтримку зі сторони населення [8, с.10]. Не результативність агітації жителів східних і південних областей базувалися на тому, що “галицькі десанти”, за словами відомого українського письменника Р.Іваничука, поширювали національні ідеї як місіонери, домагалися “насильного їх втілення в тих регіонах України, де національна свідомість стоїть нижче” [9, с.2].

Ради західного регіону республіки активно змінювали законодавство. Підґрунтям цього було поєднання законодавчого радикалізму з наївним правовим романтизмом, суть якого полягала у вірі, що достатньо того чи іншого рішення місцевої ради для зміни правового поля на території області, району, міста чи села. Так, Тернопільська міськрада ухвалила “Перший універсал міської Ради народних депутатів про владу”, що проголошував раду “вищим органом державної влади на підлеглий території, який може приймати рішення у відповідності з вимогами часу, хоча вони і не узгоджуються з “застарілими законами СРСР та УРСР”. Відзначимо, що лише за перше півріччя 1990 р. радами було ухвалено понад 600 незаконних правових актів [10, с.141, 158-159].

В умовах економічної і політичної блокади влада опозиційних областей розпочала координувати діяльність. У підсумку інтеграційна діяльність спричинилася до скликання 16 лютого 1991 р. у Львові спільної сесії облрад Івано-Франківської, Тернопільської і Львівської областей, яку назвали Галицькою

асамблеєю. Серед причин об'єднання називались “жорстка розгнуждана кампанія, яка ведеться проти Галичини”, невизначеність статусу України як країни і потреба заявити на міжобласному рівні про територіальну недоторканість України і спроби економічної блокади [11, с.1].

Проявом прагнення західноукраїнських політиків зберегти єдність країни стала прийнята на асамблеї ухвала “Про єдність українських земель”, у якій галичани засудили “будь-які намагання порушити територіальну цілісність України” [12, арк.109].

Невдача заколоту ДКНС і проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. створила реальні підстави для досягнення Україною незалежності. В цих умовах галичани зосередили сили на всеукраїнській політиці, що стало найкращим свідченням їх соборницьких устремлінь.

Отже, ідея галицького месіанства стала визначальним фактором у сприйнятті жителями Галичини змін в умовах розпаду СРСР. Якщо для більшості населення України перебудова і процеси розпаду країни супроводжувалися розгубленістю і очікуванням невідомого, то для галичан розпад СРСР став шансом реалізувати своє бачення майбутнього і нав'язати свій проект державотворення. Зміни в західних областях супроводжувалися порушенням місцевою владою чинного законодавства, а також спробами поширити власне бачення майбутнього через просвітні десанти для населення Сходу і Півдня України. Проголошення 24 серпня Акту незалежності України дало можливість галичанам розгорнути державотворчу діяльність на всю країну.

Література

1. Рябчук М. Дві України: реальні межі, віртуальні війни /М.Рябчук. – К.: Критика, 2003.–336 с.
2. Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї /Я.Грицак. – К.: Критика, 2004.—344 с.
3. Шпорлюк Р. Імперії та нації / Пер. з англ. / Р.Шпорлюк. – К.: Дух і Літера, 2000. – 354 с.

4. Шумлянський С. Розкол України як віртуальна реальність / С.Шумлянський // Критика. – К., 2002. – листопад. – С.2-5.
5. Центральний державний архів громадських організацій України (далі – ЦДАГО України), ф.1, оп.32, спр.2872. – 190 арк.
6. Державний архів Івано-Франковської області, ф.1, оп.1, спр.5629.–83 арк.
7. ЦДАГО України, ф.1, оп.11, спр.2166. –7 арк.
8. Адамович С. Проблема соборності у суспільно-політичному житті Галичини (1991 – 2004 рр.) /С.Адамович. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – 52 с.
9. Іваничук Р. Не будьмо “малоросами” / Р.Іваничук // За вільну Україну. – К., 1991.–5 лютого. – С.2.
- 10.Бойко О.Д. Україна в 1995 – 1991 рр.: основні тенденції суспільно-політичного розвитку: Монографія / О.Д.Бойко.–К.: ІПіЕНД, 2002.–306 с.
- 11.За вільну Україну – К, 1991. – 16 лютого. – С.1.
- 12.ЦДАГО України, ф.1, оп.32, спр.2899. – 252 арк.